

**Η διαφοροποιημένη διδασκαλία στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση:
ανασκόπηση ερευνών**

The differentiated teaching in primary and secondary education: a review

Ευρυδίκη-Μαρία Κανελλοπούλου, Εκπαιδευτικός Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
(M.Ed.), evikanell@gmail.com

Μαρία Δάρρα, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Επίκουρη
Καθηγήτρια, darra@aegean.gr

Eurydice-Maria Kanellopoulou, Teacher of Secondary Education (M.Ed.), evikanell@gmail.com

Maria Darra, University of the Aegean, Department of Primary School Education, Assistant Professor (Ph. D),
darra@aegean.gr

Abstract: The purpose of the study is to investigate the effectiveness of differentiated instruction in primary and secondary education through the analysis of 21 surveys of the last decade (2008-2018) in Greece and internationally. The mobilization and improvement of trainees' performance, the attitudes and beliefs of students and teachers, the advantages, the difficulties, the conditions for its effective implementation are examined to identify any gaps and to make proposals for further research. The results of the review of literature show that differentiated instruction contributes to mobilizing students, improving their performance, and developing more positive attitudes and beliefs of learners and teachers. Students' universal participation, professional development of teachers, knowledge and experience, focus on creating a group of students in diverse classes, are described as the main advantages of this method. The teachers' misconceptions about the basic principles of differentiated instruction, the increased preparation time, the demanding and laborious process, the lack of time and the logistical infrastructure, are recorded as the major difficulties. The contribution of positive assessment to its implementation by teachers, their familiarity with the specific teaching method and their professional development are recorded as the most important conditions for the effective implementation of differentiated instruction.

Keywords: differentiated instruction, teaching method, primary education, secondary education

Περίληψη: Σκοπός της μελέτης είναι η διερεύνηση της αποτελεσματικότητας της διαφοροποιημένης διδασκαλίας στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, μέσω της ανάλυσης 21 ερευνών της τελευταίας δεκαετίας (2008-2018) στην Ελλάδα και διεθνώς. Εξετάζονται η κινητοποίηση και βελτίωση των επιδόσεων των εκπαιδευόμενων, οι στάσεις και πεποιθήσεις μαθητών και εκπαιδευτικών, τα πλεονεκτήματα, οι δυσχέρειες, οι

προϋποθέσεις αποτελεσματικής εφαρμογής της, προκειμένου να εντοπιστούν τυχόν κενά και να διατυπωθούν προτάσεις για περαιτέρω έρευνα. Από τα αποτελέσματα της βιβλιογραφικής ανασκόπησης προκύπτει ότι η διαφοροποιημένη διδασκαλία συμβάλλει στην κινητοποίηση των μαθητών, στη βελτίωση των επιδόσεών τους, και στη διαμόρφωση θετικότερων στάσεων και πεποιθήσεων εκπαιδευόμενων και εκπαιδευτικών. Η καθολική συμμετοχή των μαθητών, η επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών, η γνώση και εμπειρία, η εστίαση στη δημιουργία ομάδας μαθητών σε διαφοροποιημένες τάξεις, οι ευκαιρίες των εκπαιδευτικών για αμοιβαία εμπλοκή στην πρακτική της διαφοροποιημένης διδασκαλίας καταγράφονται ως κυριότερα πλεονεκτήματα της μεθόδου. Ως σημαντικότερες δυσχέρειες καταγράφονται οι λανθασμένες αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για τις βασικές αρχές της διαφοροποιημένης διδασκαλίας, ο αυξημένος χρόνος προετοιμασίας, η απαιτητική και επίπονη διαδικασία, η έλλειψη χρόνου και υλικοτεχνικής υποδομής. Τέλος, η συμβολή της θετικής αξιολόγησης στην εφαρμογή της από τους εκπαιδευτικούς, η εξοικείωση με τη συγκεκριμένη διδακτική μέθοδο και η επαγγελματική τους ανάπτυξη, καταγράφονται ως οι σημαντικότερες προϋποθέσεις αποτελεσματικής εφαρμογής της διαφοροποιημένης διδασκαλίας.

Λέξεις – Κλειδιά: διαφοροποιημένη διδασκαλία, διδακτική μέθοδος, πρωτοβάθμια εκπαίδευση, δευτεροβάθμια εκπαίδευση

Εισαγωγή

Η διαφοροποιημένη διδασκαλία αποτελεί αντικείμενο έρευνας στην Ελλάδα και διεθνώς για τη συμβολή της στη βελτίωση του εκπαιδευτικού έργου στις σχολικές μονάδες στις οποίες παρατηρείται αυξανόμενη ετερογένεια του μαθητικού πληθυσμού.

Η διαφοροποίηση αποτελεί μια διδακτική πρακτική που στοχεύει στην πληρέστερη κάλυψη των διαφορετικών μαθησιακών αναγκών των εκπαιδευόμενων οι οποίοι επιτυγχάνουν καλύτερα μαθησιακά αποτελέσματα (Bearne, 1996).

Η ετερογένεια του μαθητικού πληθυσμού οφείλεται στην ένταξη των μαθητών σε τάξεις με μοναδικό κριτήριο την ηλικία χωρίς να συνεκτιμώνται γνώσεις, δεξιότητες και ικανότητες που προέρχονται από διαφορετικές κοινωνικές, παιδαγωγικές και βιωματικές εμπειρίες των μαθητών. Η ανομοιογένεια αυτή συχνά αποτελεί σημαντικό εμπόδιο στην επιτυχή αποφοίτηση των μαθητών από το σχολείο και τους ωθεί στη σχολική αποτυχία (Κανάκης, 2007).

Από την ανασκόπηση των σχετικών ερευνών προκύπτει ότι αρκετές έρευνες στη διεθνή βιβλιογραφία έχουν εξετάσει τη συμβολή της διαφοροποιημένης διδασκαλίας στην κατάκτηση της γνώσης από τους μαθητές (Hogan, 2014· Βαλιαντή, 2015· Ariss, 2017· Solberg, 2017), καθώς και στην επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών (Stone, 2012· Wenzel, 2017). Στην ελληνική βιβλιογραφία όμως, δεν υπάρχουν αρκετές έρευνες για τη διαφοροποιημένη διδασκαλία στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Επομένως, η συμβολή της διαφοροποιημένης διδασκαλίας στη βελτίωση της διδασκαλίας διάφορων διδακτικών αντικειμένων (Βαλιαντή, 2015) και στη συνολικότερη αναβάθμιση του παραγόμενου εκπαιδευτικού έργου στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση πρέπει να διερευνηθεί περαιτέρω για τη διασφάλιση της αποτελεσματικής εφαρμογής της στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα.

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η παρουσίαση των αποτελεσμάτων των ερευνών της τελευταίας δεκαετίας (2008-2018), σχετικά με την εφαρμογή της διαφοροποιημένης διδασκαλίας στην πρωτοβάθμια και τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, για την εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων, τον εντοπισμό τυχόν κενών που υπάρχουν και τη διατύπωση προτάσεων για περαιτέρω έρευνα.

1. Διαφοροποιημένη διδασκαλία: θεωρητική προσέγγιση

Η διαφοροποιημένη διδασκαλία αποτελεί μια διδακτική προσέγγιση που αποσκοπεί στη βελτίωση των επιδόσεων των μαθητών επιδιώκοντας την άμβλυνση των ανισοτήτων μεταξύ τους. Αυτή οικοδομείται στους δύο βασικούς άξονες, στο μαθητή και στο αναλυτικό πρόγραμμα (Παντελιάδου, 2008).

Στον πρώτο άξονα ανήκουν η μαθησιακή ετοιμότητα, τα ενδιαφέροντα και το μαθησιακό στυλ, που χαρακτηρίζουν τις ιδιαίτερες ανάγκες κάθε μαθητή (Tomlinson, 2001). Ειδικότερα, η μαθησιακή ετοιμότητα αντανακλά το επίπεδο γνώσεων κάθε μαθητή που με την κατάλληλη αξιοποίηση των ικανοτήτων, δεξιοτήτων και κλίσεων του μπορεί, μέσω της διαφοροποιημένης διδασκαλίας (Mulroy&Eddinger, 2003) να κατακτήσει πληρέστερα τη γνώση (Κοσσυβάκη, 2002), σύμφωνα με τη θεωρία της επικείμενης ανάπτυξης του Vygotsky (1978). Επίσης, η διαφοροποιημένη διδασκαλία συμβάλλει στην ενεργοποίηση του μαθητή για τη συμμετοχή του στη μαθησιακή διαδικασία παρέχοντάς του κίνητρα. Το μαθησιακό στυλ χαρακτηρίζει τον τρόπο κατάκτησης της γνώσης από το μαθητή ανάλογα με τον τύπο νοημοσύνης που διαθέτει (Gardner, 1993).

Στο δεύτερο άξονα ανήκουν το περιεχόμενο, η επεξεργασία του περιεχομένου και το τελικό προϊόν. Ο άξονας αυτός επικεντρώνεται στη διδασκαλία η οποία βασίζεται στο αναλυτικό πρόγραμμα. Πιο συγκεκριμένα, η διαφοροποιημένη διδασκαλία εστιάζει στο τι, με ποιο τρόπο και πώς ο μαθητής αποκτά τη νέα γνώση σύμφωνα με τη μαθησιακή ετοιμότητα, τα ενδιαφέροντα και το μαθησιακό του στυλ (Παντελιάδου, 2008).

Η υλοποίηση της διαφοροποιημένης διδασκαλίας δεν πραγματοποιείται με την εφαρμογή έτοιμων τυποποιημένων σχεδίων (Tomlinson, 2000), γιατί η τυποποίηση δε συνάδει με τις αρχές της, η οποία αποδέχεται τις ατομικές μαθησιακές διαφορές. Ο εκπαιδευτικός, ωστόσο, χρησιμοποιώντας διάφορες στρατηγικές και τεχνικές μπορεί να υλοποιήσει τη διαφοροποιημένη διδασκαλία ανάλογα με τις διαφορετικές ανάγκες, δυνατότητες και το κοινωνικοοικονομικό και πολιτιστικό επίπεδο των μαθητών του (Βαλιαντή&Κουτσελίνη, 2008).

2. Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα

Σκοπός της εργασίας αυτής είναι η διερεύνηση της αποτελεσματικότητας της διαφοροποιημένης διδασκαλίας για την αναβάθμιση του παραγόμενου εκπαιδευτικού έργου στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, μέσα από την ανάλυση 21 ερευνών οι οποίες πραγματοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας (2008-2018) στην Ελλάδα και διεθνώς. Αναλυτικότερα, η μελέτη εξετάζει: α. την κινητοποίηση των μαθητών μέσω της διαφοροποιημένης διδασκαλίας για την κατάκτηση συγκεκριμένων μαθησιακών στόχων που σχετίζονται με τη γνωστική, κοινωνικο-συναισθηματική και μεταγνωστική ανάπτυξη των μαθητών, καθώς και τη βελτίωση των επιδόσεών τους β. τις στάσεις και πεποιθήσεις εκπαιδευόμενων και εκπαιδευτικών για τη διδασκαλία των μαθημάτων με την εφαρμογή της διαφοροποιημένης διδασκαλίας και γ. τα πλεονεκτήματα, τις δυσχέρειες και τις προϋποθέσεις αποτελεσματικής υλοποίησής της.

Ενδεικτικά ερευνητικά ερωτήματα στα οποία καλείται να απαντήσει η έρευνα είναι τα ακόλουθα:

- 1^ο: Η διαφοροποιημένη διδασκαλία συμβάλλει στην κινητοποίηση των μαθητών;
- 2^ο: Η διαφοροποιημένη διδασκαλία συμβάλλει στη διαμόρφωση θετικότερων πεποιθήσεων και στάσεων των μαθητών για τα μαθήματα και τη διδασκαλία τους;
- 3^ο: Η διαφοροποιημένη διδασκαλία συμβάλλει στη διαμόρφωση θετικότερων πεποιθήσεων και στάσεων των εκπαιδευτικών για τη διδασκαλία;
- 4^ο: Ποια είναι τα πλεονεκτήματα της διαφοροποιημένης διδασκαλίας;
- 5^ο: Ποιες είναι οι δυσχέρειες που προκύπτουν από την εφαρμογή της διαφοροποιημένης διδασκαλίας και αποθαρρύνουν μαθητές και εκπαιδευτικούς από την υλοποίησή της;
- 6^ο: Ποιες είναι οι προϋποθέσεις για την αποτελεσματική υλοποίηση της διαφοροποιημένης διδασκαλίας;
- 7^ο: Σε ποιες εκπαιδευτικές βαθμίδες έχουν πραγματοποιηθεί οι εξεταζόμενες έρευνες;

3. Μέθοδος

Από την αναζήτηση ερευνών, που πραγματοποιήθηκε στις βάσεις δεδομένων: googlescholar, ERIC, Taylor&Francis, χρησιμοποιώντας τις λέξεις – κλειδιά: differentiated instruction, παιδαγωγική διαφοροποίηση, διαφοροποιημένη διδασκαλία, καινοτόμες διδακτικές μέθοδοι εντοπίστηκαν 51 μελέτες στην Ελλάδα και διεθνώς, οι οποίες δημοσιεύθηκαν την τελευταία δεκαετία στην ελληνική ή αγγλική γλώσσα. Στη συνέχεια πραγματοποιήθηκε έλεγχος τίτλων και περιλήψεων με αποτέλεσμα τον αποκλεισμό 6 ερευνών καθώς αποτελούσαν βιβλιογραφικές ανασκοπήσεις. Ακολούθως, οι 45 μελέτες ελέγχθηκαν για το αν απαντούν στα ερευνητικά ερωτήματα και αποκλείστηκαν 24 έρευνες. Συνεπώς, το δείγμα της παρούσας βιβλιογραφικής ανασκόπησης ανέρχεται στον αριθμό των 21 ερευνών.

4. Αποτελέσματα έρευνας

Στον πίνακα 1 καταγράφονται οι εξεταζόμενες έρευνες ανά βαθμίδα εκπαίδευσης που εντοπίστηκαν από τη βιβλιογραφική αναζήτηση για τη διαφοροποιημένη διδασκαλία.

Πίνακας 1: Εξεταζόμενες έρευνες

Έρευνες στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση για τη διαφοροποιημένη διδασκαλία			
Ερευνητές Έτος Χώρα	Σκοπός έρευνας	Είδος έρευνας Μέγεθος δείγματος Μάθημα	Αποτελέσματα ερευνών
Kiley 2011 ΗΠΑ	Διερεύνηση του βαθμού χρήσης της διαφοροποιημένης διδασκαλίας από τους εκπαιδευτικούς δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.	Μικτή 76 Όλα τα μαθήματα, εκτός από γυμναστική και μουσική	Προϋπόθεση αποτελεσματικής εφαρμογής: η θετική αξιολόγηση από τους εκπαιδευτικούς συμβάλλει στην εφαρμογή της διαφοροποιημένης διδασκαλίας.
Smith 2011 ΗΠΑ	Διερεύνηση της εφαρμογής της διαφοροποιημένης διδασκαλίας από την οπτική της μάθησης των εκπαιδευτικών.	Ποιοτική 4 Γλωσσικά μαθήματα (γραφή – ανάγνωση)	Διαμόρφωση θετικότερων στάσεων και πεποιθήσεων των συμμετεχόντων εκπαιδευτικών για τη διαφοροποιημένη διδασκαλία. Δυσκολίες: πολύπλοκη εκπαιδευτική στρατηγική. Προϋποθέσεις αποτελεσματικής εφαρμογής: εξοικείωση εκπαιδευτικών με τη διαφοροποιημένη διδασκαλία.
Westbrook 2011 ΗΠΑ	Διερεύνηση της βελτίωσης των δεξιοτήτων και των στάσεων στην επίλυση προβλημάτων των μαθητών μέσω διαφοροποιημένης διδασκαλίας, όταν εργάζονται σε συνεργατικές ομάδες.	Έρευνα δράσης 56 μαθητές Μαθηματικά	Τα αποτελέσματα κατέδειξαν ότι η ομάδα πειραματισμού δεν παρουσίασε σημαντικά οφέλη σε σύγκριση με την ομάδα ελέγχου.
Stone 2012 ΗΠΑ	Διερεύνηση των τρόπων με τους οποίους εκπαιδευτικοί σκέφτονται και χρησιμοποιούν τη	Ποιοτική 5 Επιστήμη, Αγγλικά,	Διαμόρφωση θετικότερων στάσεων και πεποιθήσεων των συμμετεχόντων εκπαιδευτικών. Πλεονεκτήματα: επαγγελματική ανάπτυξη εκπαιδευτικών. Προϋποθέσεις: η υποστήριξη από το

	διαφοροποιημένη διδασκαλία σε σχέση με την επαγγελματική τους ανάπτυξη.	Κοινωνικές σπουδές, Μαθηματικά, Επιχείρηση ή Ειδική Αγωγή	διοικητικό προσωπικό, ο προγραμματισμός.
Hogan 2014 ΗΠΑ	Διερεύνηση των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών που συμμετείχαν στην έρευνα κατά τη διάρκεια της εφαρμογής της διαφοροποιημένης διδασκαλίας και τα εμπόδια που αντιμετώπισαν κατά την υλοποίησή της.	Ποιοτική 7 Επιστήμη	Κινητοποίηση των εκπαιδευόμενων για την κατάκτηση συγκεκριμένων μαθησιακών στόχων και τη βελτίωση των επιδόσεών τους. Διαμόρφωση θετικότερων στάσεων και πεποιθήσεων των συμμετεχόντων εκπαιδευόμενων και εκπαιδευτικών. Πλεονεκτήματα: καθολική συμμετοχή μαθητών. Δυσκολίες: αυξημένος χρόνος προετοιμασίας.
Ariss 2017 ΗΠΑ	Διερεύνηση των αποτελεσμάτων επίδοσης των μαθητών στα μαθηματικά σε σχέση με την εμπειρία τους σε μια διαφοροποιημένη τάξη διδασκαλίας, καθώς και των συνεπειών που έχει η χρήση της διαφοροποιημένης διδασκαλίας στον εκπαιδευτή.	Μικτή 1 εκπαιδευτικός και 30 μαθητές Μαθηματικά	Κινητοποίηση των εκπαιδευόμενων για την κατάκτηση συγκεκριμένων μαθησιακών στόχων και τη βελτίωση των επιδόσεών τους. Διαμόρφωση θετικότερων στάσεων και πεποιθήσεων των συμμετεχόντων εκπαιδευόμενων και εκπαιδευτικών. Δυσκολίες: αυξημένος χρόνος προετοιμασίας, απαιτητική και επίπονη διαδικασία.
Pablico, Diack & Lawson 2017 ΗΠΑ	Διερεύνηση της επίδρασης της διαφοροποιημένης διδασκαλίας στα μαθησιακά αποτελέσματα των μαθητών. Επίσης, διερεύνηση των πεποιθήσεων, των εμπειριών και των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών για τη διαφοροποιημένη διδασκαλία.	Μικτή 6 καθηγητές και 65 μαθητές Βιολογία	Δε διαπιστώθηκε σημαντική επίδραση της διαφοροποιημένης διδασκαλίας στα μαθησιακά αποτελέσματα των μαθητών. Διαμόρφωση θετικότερων στάσεων και πεποιθήσεων των συμμετεχόντων εκπαιδευόμενων και εκπαιδευτικών. Πλεονεκτήματα: βελτίωση της συμμετοχής των μαθητών κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας.
Wenzel	Διερεύνηση των	Ποιοτική	Πλεονεκτήματα: επαγγελματική

2017 ΗΠΑ	πεποιθήσεων των εκπαιδευτικών σχετικά με τη διδασκαλία, μάθηση και διαφοροποιημένη διδασκαλία στις διαφορετικές τάξεις.	6 εκπαιδευτικοί και 180 μαθητές Γλωσσικές τέχνες, Μαθηματικά, Τεχνολογία, Μηχανική, Επιστήμη και Κοινωνικές σπουδές	ανάπτυξη εκπαιδευτικών. Προϋποθέσεις: ενημέρωση και πρακτική εξάσκηση εκπαιδευτικών στην παιδαγωγική διαφοροποίηση.
-------------	---	--	--

Έρευνες στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση για τη διαφοροποιημένη διδασκαλία			
Ερευνητές Έτος Χώρα	Σκοπός έρευνας	Είδος έρευνας Μέγεθος δείγματος Μάθημα	Αποτελέσματα ερευνών
McLean 2010 ΗΠΑ	Διερεύνηση των στάσεων των εκπαιδευτικών έναντι της διαφοροποιημένης διδασκαλίας σε γλωσσικές τέχνες στη στοιχειώδη εκπαίδευση.	Ποσοτική 100 Γλωσσικές τέχνες (languagearts).	Προϋπόθεση: η επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών συμβάλλει θετικά στην υλοποίηση της διαφοροποιημένης διδασκαλίας.
Ruzio 2012 ΗΠΑ	Διερεύνηση της πρακτικής της διαφοροποίησης του αλφαριθμητισμού (γνώση γραφής-ανάγνωσης) στο οργανωτικό πλαίσιο.	Μικτή 15 Αλφαριθμητισμός (γνώση γραφής – ανάγνωσης)	Πλεονεκτήματα: οι ευκαιρίες για αμοιβαία εμπλοκή υποστηρίζουν την πρακτική της διαφοροποιημένης διδασκαλίας. Επίσης, κατά τη διάρκεια επίσημων και ανεπίσημων συνεργασιών, καθηγητές αναφέρουν ότι μοιράζονται πόρους, εμπειρογνωμοσύνη και αφηγήσεις πρακτικής. Τέλος, η παρατήρηση άλλων εκπαιδευτικών είναι ένας πολύτιμος τρόπος για να μάθουν οι εκπαιδευτικοί περισσότερα για το πώς να διαφοροποιούν τη διδασκαλία. Προϋποθέσεις: θετική στάση και πίστη των εκπαιδευτικών στην αξία της διαφοροποιημένης διδασκαλίας, συνεχής επαγγελματική ανάπτυξη και συμβουλευτική υποστήριξη για την

			εφαρμογή της εκπαιδευτικής πρακτικής στην τάξη τους.
Rodriguez 2012 ΗΠΑ	Διερεύνηση των γνώσεων των εκπαιδευτικών για τη διαφοροποιημένη διδασκαλία και της συχνότητας που ο εκπαιδευτικός διαφοροποιεί τη διδασκαλία σε συγκεκριμένους θεματικούς τομείς. Επίσης, διερεύνηση των παραγόντων που βοηθούν ή παρεμποδίζουν την εφαρμογή διαφοροποιημένης διδασκαλίας.	Ποσοτική 99 εκπαιδευτικοί 12 ειδικότητες πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης	Πλεονεκτήματα: γνώση και εμπειρία Δυσκολίες: έλλειψη χρόνου, έλλειψη πόρων και η μη εξοικείωση των εκπαιδευτικών με τα διαθέσιμα εργαλεία. Προϋποθέσεις αποτελεσματικής εφαρμογής: εξοικείωση εκπαιδευτικών με τη διαφοροποιημένη διδασκαλία.
Scott 2012 ΗΠΑ	Διερεύνηση της δυνατότητας βελτίωσης της επίδοσης των μαθητών μέσω της διαφοροποιημένης διδασκαλίας.	Ποσοτική 3 Μαθηματικά	Κινητοποίηση των μαθητών με υψηλότερη ακαδημαϊκή ικανότητα για την κατάκτηση συγκεκριμένων επιδιωκόμενων μαθησιακών στόχων και τη βελτίωση των επιδόσεών τους, ενώ οι μαθητές μέσης ικανότητας δεν το έκαναν. Επίσης, δεν υπήρχε σημαντική διαφορά στην επίτευξη μεταξύ των μαθητών και των μαθητριών.
Βαλιαντή 2015 Κύπρος	Διερεύνηση της αποτελεσματικότητας της διαφοροποιημένης διδασκαλίας σε τάξεις μικτής ικανότητας. Επίσης, διερεύνηση των χαρακτηριστικών της αποτελεσματικής διαφοροποιημένης διδασκαλίας και τα	Μικτή 24 εκπαιδευτικοί και 479 μαθητές Ελληνική Γλώσσα	Κινητοποίηση των μαθητών για την κατάκτηση συγκεκριμένων μαθησιακών στόχων και τη βελτίωση των επιδόσεών τους. Προϋπόθεση αποτελεσματικής εφαρμογής: επιμόρφωση εκπαιδευτικών, συστηματική εφαρμογή της παιδαγωγικής διαφοροποίησης σε τάξεις μικτής ικανότητας για την προώθηση της ισότητας, της βελτιστοποίησης της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας της διδασκαλίας.

	<p>αποτελέσματα που έχουν τα χαρακτηριστικά αυτά στην ποιότητα της διδασκαλίας και στην κατάκτηση της γνώσης από τους μαθητές. Τέλος, διερεύνηση της αξιολόγησης της αμεροληψίας και των ποιοτικών χαρακτηριστικών της διαφοροποιημένης διδασκαλίας με βάση τα ευρήματα της αποτελεσματικότητας της διαφοροποίησης σε διαφορετικές ομάδες μαθητών.</p>		<p>Το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο της οικογένειας δεν επηρέασε τη μάθηση των μαθητών σε αντίθεση με την καθοριστική επίδραση της ποιότητας της παιδαγωγικής διαφοροποίησης στην κατάκτηση της γνώσης.</p>
<p>Boges 2015 ΗΠΑ</p>	<p>Διερεύνηση της επίδρασης της διαφοροποιημένης διδασκαλίας στις βαθμολογίες στην ανάγνωση-κατανόηση μεταξύ αγωνιζόμενων αναγνώστων που διδάχθηκαν με στρατηγικές διαφοροποιημένης διδασκαλίας και μαθητών που διδάχθηκαν με στρατηγικές σε ολόκληρες ομάδες.</p>	<p>Ποσοτική 125 μαθητές εκ των οποίων οι 60 εντοπίστηκαν ως αγωνιζόμενοι αναγνώστες (asstruggling readers) Μάθημα της Ανάγνωσης</p>	<p>Δεν υπήρξε σημαντική διαφορά στην απόδοση των μαθητών με τη χρήση διαφοροποιημένης διδασκαλίας. Η μάθηση των μαθητών συνδέθηκε με ενδοατομικές διαφορές που δεν έχουν εξεταστεί σε αυτή τη μελέτη, όπως το φύλο, τα κίνητρα των μαθητών, το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο. Ημάθηστων μαθητών δε συνδέθηκε με διδακτική μέθοδο.</p>
<p>Maddox 2015 ΗΠΑ</p>	<p>Διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο οι εκπαιδευτικοί καθορίζουν, χρησιμοποιούν,</p>	<p>Ποιοτική 12 Όλα τα μαθήματα</p>	<p>Πλεονεκτήματα: οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί κατανόησαν το εγχειρίδιο ορισμού της διαφοροποιημένης διδασκαλίας και εστίασαν στη δημιουργία ομάδας μαθητών σε διαφοροποιημένες τάξεις.</p>

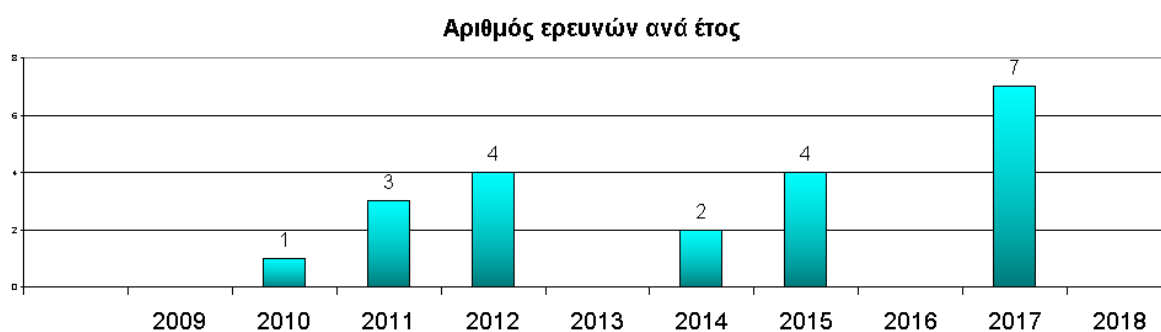
	εξοικειώνονται και αντιλαμβάνονται τη διαφοροποίηση στο αντικείμενο της διδασκαλίας τους.		Δυσκολίες: έλλειψη χρόνου και υλικοτεχνικής υποδομής. Προϋπόθεση: εξοικείωση με τη διαφοροποιημένη διδασκαλία.
Xanthou 2015 Ελλάδα	Διερεύνηση του βαθμού στον οποίο οι καθηγητές της αγγλικής γλώσσας στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, κατανοούν και χρησιμοποιούν στρατηγικές διαφοροποιημένης διδασκαλίας. Επίσης, διερεύνηση της στάσης των εκπαιδευτικών σχετικά με τη διαφοροποιημένη διδασκαλία και τον αντίκτυπό της στην καθημερινή πρακτική.	Μικτή 106 Αγγλική/γλώσσα	Προϋποθέσεις: επιμόρφωση εκπαιδευτικών, συγκεκριμένος αριθμός μαθητών ανά τάξη, αλλαγή αναλυτικού προγράμματος σπουδών. Δυσκολίες: έλλειψη χρόνου, υλικοτεχνικής υποδομής. Οι περισσότεροι από τους καθηγητές της αγγλικής γλώσσας προτιμούν να τροποποιούν τη διδασκαλία και την αξιολόγησή τους σε σχέση με το περιεχόμενο χωρίς να λαμβάνονται υπόψη τα ενδιαφέροντα των μαθητών ή οι μορφές (τα στυλ) μάθησης, που είναι από τις κύριες αρχές διαφοροποιημένης διδασκαλίας.
Afurobi, Izuagba, Ifegbo&Opara 2017 Νιγηρία	Διερεύνηση της πρακτικής των δασκάλων/φροντιστών στη διαφοροποιημένη διδασκαλία στις προσχολικές τάξεις.	Ποσοτική 119 δάσκαλοι/φροντιστές	Οι εκπαιδευτικοί δεν ασκούν διαφοροποιημένη διδασκαλία σε αυτό το επίπεδο εκπαίδευσης, παρά τη σπουδαιότητά του στη φροντίδα της πρώιμης παιδικής ηλικίας. Επίσης, τα χρόνια εμπειρίας των εκπαιδευτικών είχαν επιρροή στην πρακτική τους, αλλά η θέση τους δεν είχε.
Cannon 2017 ΗΠΑ	Αξιολόγηση της σχέσης μεταξύ δύο τμημάτων μαθηματικών · ένα με διαφοροποιημένη παιδαγωγική και το άλλο με παραδοσιακή παιδαγωγική.	Έρευνα δράσης 1 εκπαιδευτικός και 28 μαθητές Μαθηματικά	Δεν υπήρχε στατιστικά σημαντική διαφορά στα μαθηματικά επιτεύγματα και το είδος της εκπαιδευτικής παιδαγωγικής ανάμεσα στους μαθητές που διδάχθηκαν με διαφοροποιημένη διδασκαλία και σε αυτούς που διδάχθηκαν με παραδοσιακό τρόπο.
Mavroudi	Διερεύνηση των	Ποσοτική	Διαμόρφωση θετικότερων στάσεων

2017 Ελλάδα	αντιλήψεων των καθηγητών Αγγλικής γλώσσας που εργάζονται σε δημόσια σχολεία σχετικά με τη διαφοροποιημένη διδασκαλία.	149 εκπαιδευτικοί Αγγλικήγλώσσα	και πεποιθήσεων των συμμετεχόντων εκπαιδευτικών. Δυσκολίες: εσφαλμένες αντιλήψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με τις βασικές αρχές διαφοροποιημένης διδασκαλίας, καθώς και η έλλειψη κατάρτισης και πόρων.
2017 Νορβηγία	Διερεύνηση της διαφοροποίησης που παρέχεται στα μαθήματα αγγλικής γλώσσας χρησιμοποιώντας τυχαία ομαδοποίηση και ομαδοποίηση ικανοτήτων, καθώς και του βαθμού που οι μαθητές σε διαφορετικές ομάδες ικανοποιούνται με τη διδασκαλία τους στην αγγλική γλώσσα.	Μικτή 3 εκπαιδευτικοί και 76 μαθητές Αγγλικά	Κινητοποίηση των μαθητών για την κατάκτηση συγκεκριμένων μαθησιακών στόχων και τη βελτίωση των επιδόσεών τους. Διαμόρφωση θετικότερων στάσεων και πεποιθήσεων των συμμετεχόντων μαθητών. Οι μαθητές χαμηλής ικανότητας είναι περισσότερο ικανοποιημένοι από τη διδασκαλία τους από τους μαθητές υψηλής ικανότητας.

Έρευνες στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση για τη διαφοροποιημένη διδασκαλία			
Ερευνητές Έτος Χώρα	Σκοπός έρευνας	Είδος έρευνας Μέγεθος δείγματος Μάθημα	Αποτελέσματα ερευνών
Dixon, Yssel, McConnell & Hardin 2014 ΗΠΑ	Διερεύνηση της αποτελεσματικότητας του εκπαιδευτικού ως τρόπου εξήγησης της προθυμίας του να διαφοροποιήσει τη διδασκαλία.	Ποσοτική 41 εκπαιδευτικοί A/θμιας και B/θμιας εκπαίδευσης Μαθηματικά Επιστήμη Γλωσσικές σπουδές Κοινωνικές	Ο μεγαλύτερος αριθμός ωρών επαγγελματικής εξέλιξης στη διαφοροποίηση της διδασκαλίας σχετίζεται θετικά τόσο με την αποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών, όσο και με την αίσθηση πεποιθήσεων αποτελεσματικότητας του εκπαιδευτικού. Επίσης, αυτή η μελέτη κατέδειξε ότι η αποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών είναι μια σημαντική διάσταση στην εφαρμογή της

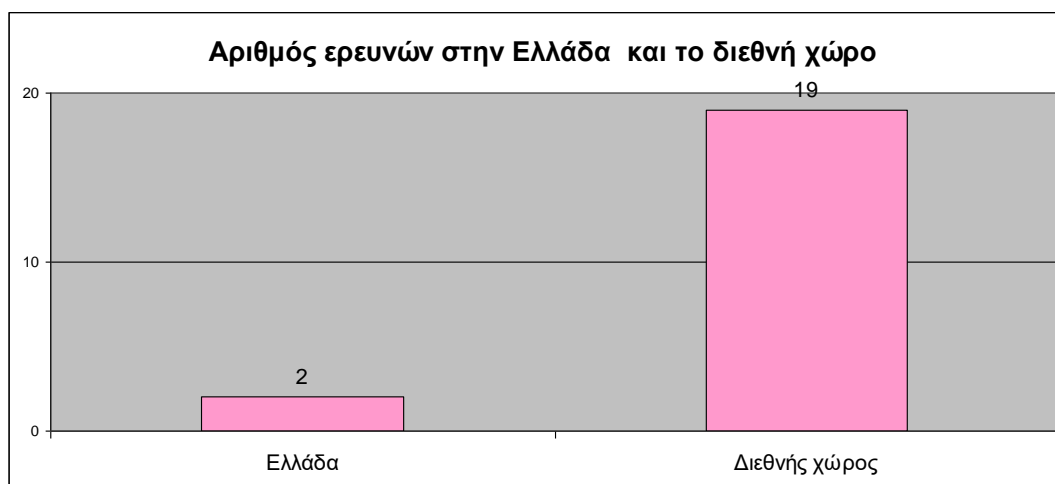
		σπουδές	διαδικασίας της διαφοροποίησης ανεξάρτητα από τη βαθμίδα εκπαίδευσης ή το αντικείμενο διδασκαλίας.
--	--	---------	--

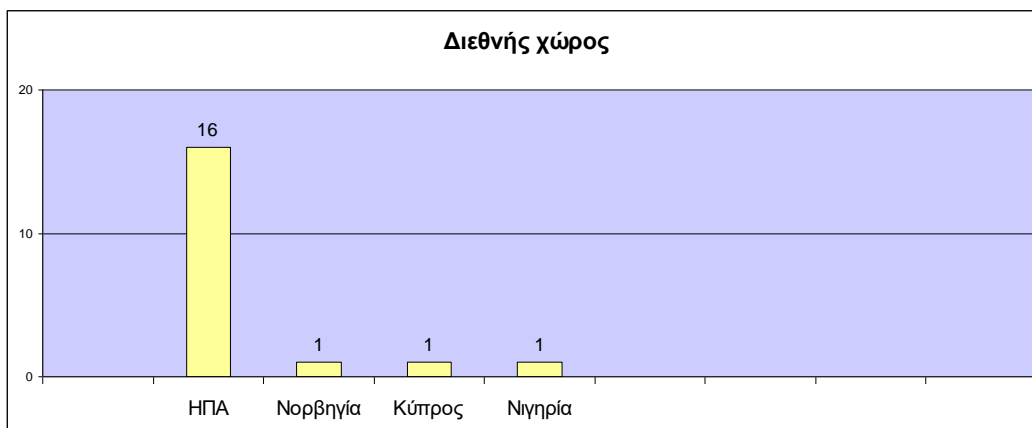
Το σχήμα 1 παρουσιάζει τον αριθμό των ερευνών ανά έτος.

Σχήμα1: Αριθμός ερευνών ανά έτος

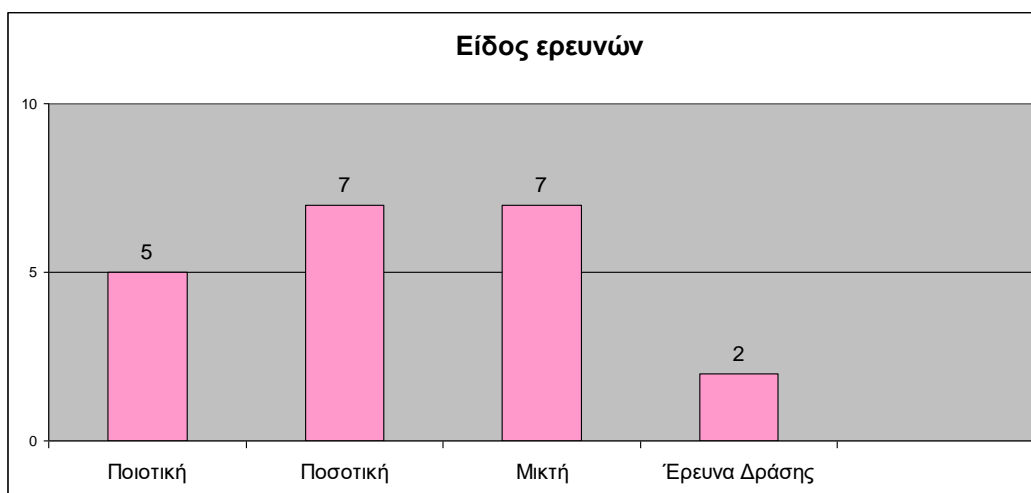
Το σχήμα 2 παρουσιάζει τον αριθμό των ερευνών στην Ελλάδα και το διεθνή χώρο.

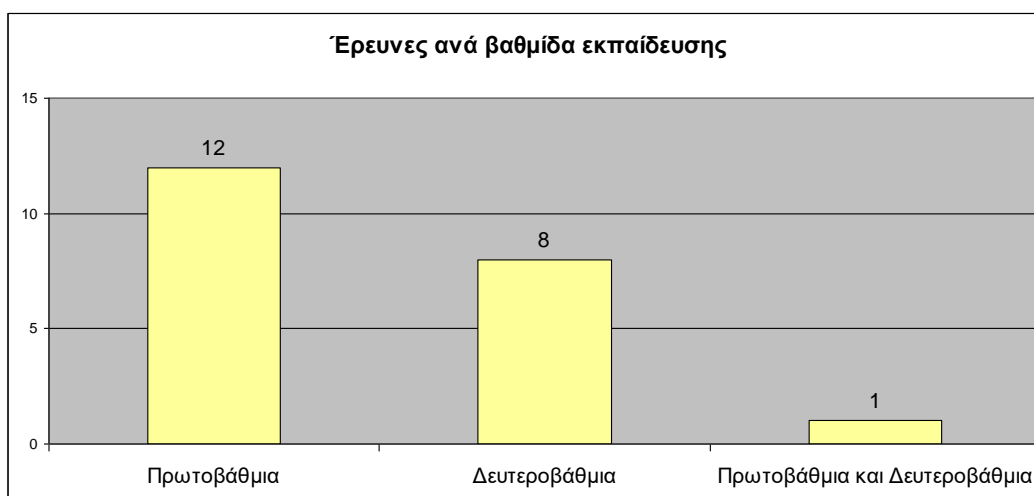
Σχήμα 2: Αριθμός ερευνών στην Ελλάδα και το διεθνή χώρο

Το σχήμα 3 παρουσιάζει το είδος και τον αριθμό των ερευνών.

Σχήμα 3: Είδος εξεταζόμενων ερευνών

Το σχήμα 4 παρουσιάζει τις έρευνες ανά βαθμίδα εκπαίδευσης.

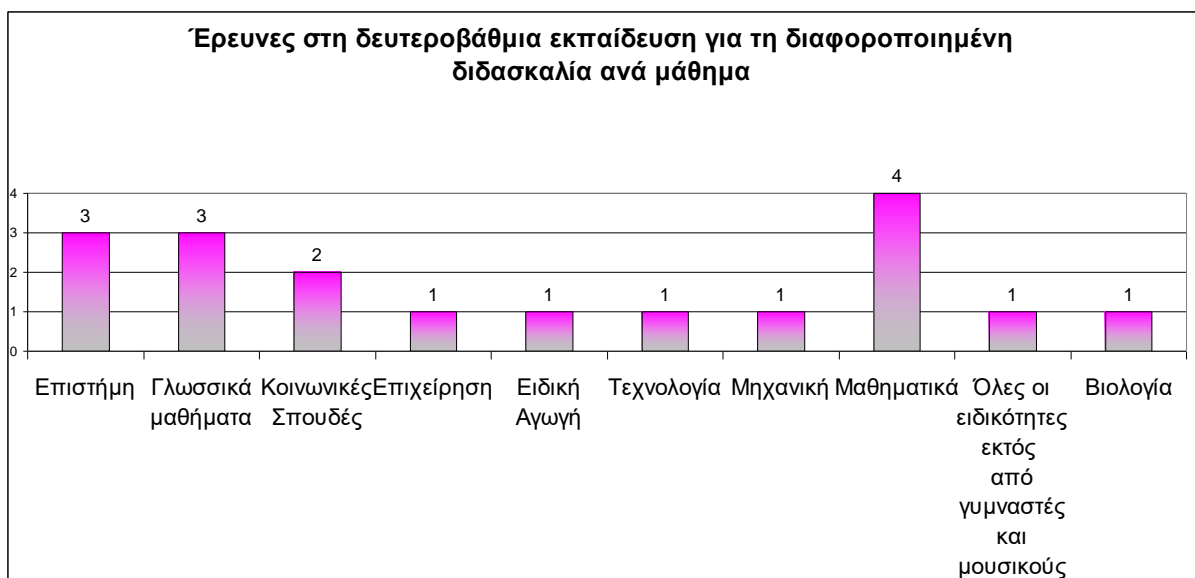
Σχήμα 4: Έρευνες ανά βαθμίδα εκπαίδευσης

Το σχήμα 5 παρουσιάζει τα αποτελέσματα των ερευνών για τη διαφοροποιημένη διδασκαλία στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

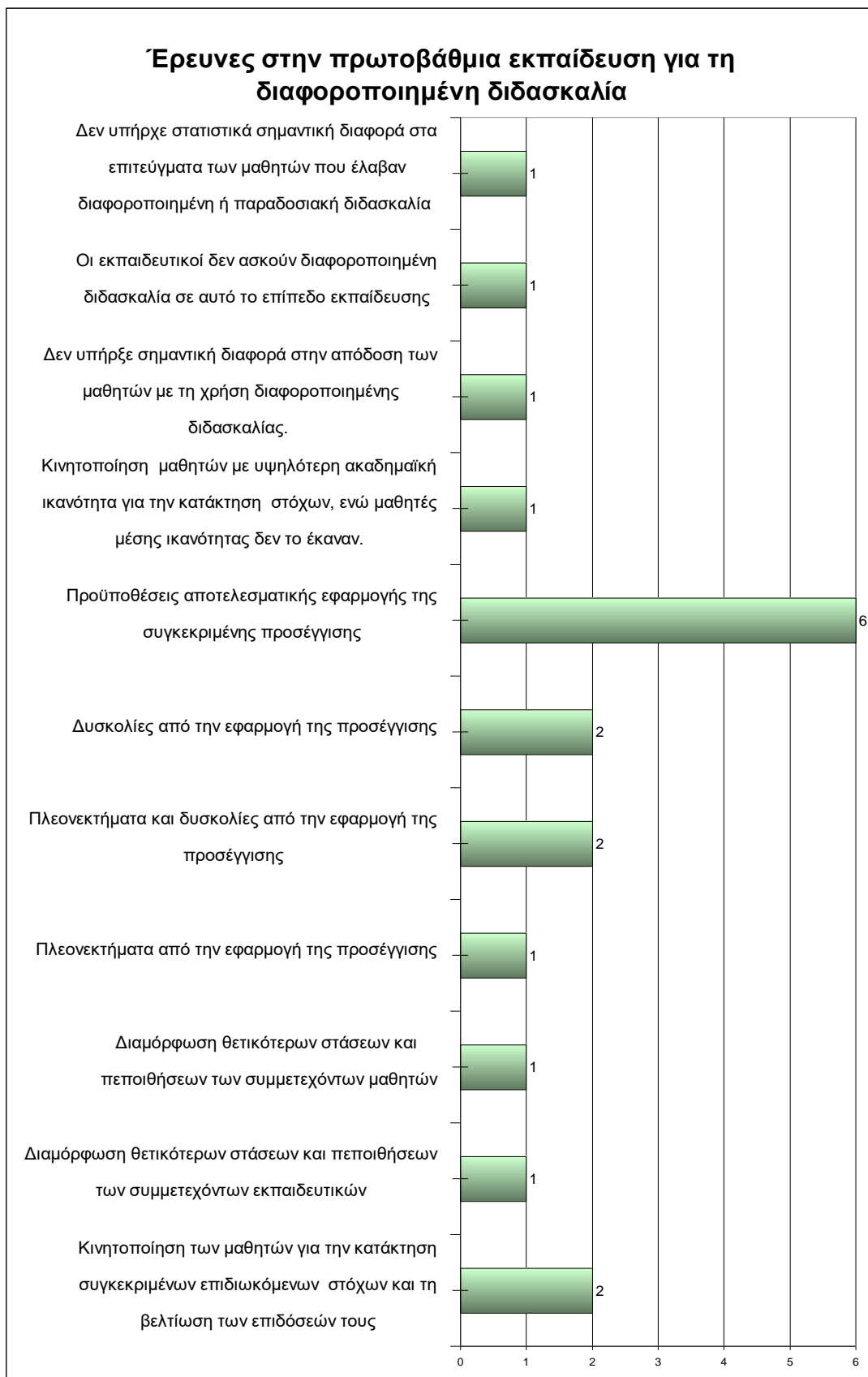
Σχήμα 5: Αποτελέσματα ερευνών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση για τη διαφοροποιημένη διδασκαλία

Το σχήμα 6 παρουσιάζει τον αριθμό των ερευνών για τη διαφοροποιημένη διδασκαλία στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση ανά μάθημα.

Σχήμα 6: Αριθμός ερευνών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση για τη διαφοροποιημένη διδασκαλία ανά μάθημα

Το σχήμα 7 παρουσιάζει τα αποτελέσματα των ερευνών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση για τη διαφοροποιημένη διδασκαλία.

Σχήμα 7: Αποτελέσματα ερευνών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση για τη διαφοροποιημένη διδασκαλία

Το σχήμα 8 παρουσιάζει τον αριθμό των ερευνών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση για τη διαφοροποιημένη διδασκαλία ανά μάθημα.

Σχήμα 8: Αριθμός ερευνών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση για τη διαφοροποιημένη διδασκαλία ανά μάθημα

5. Συζήτηση των αποτελεσμάτων της έρευνας

Ο μέσος όρος των ερευνών ανά έτος στην Ελλάδα και διεθνώς που έχουν εξετάσει τη συμβολή της διαφοροποιημένης διδασκαλίας στην κινητοποίηση των μαθητών για την κατάκτηση συγκεκριμένων μαθησιακών στόχων και τη βελτίωση των επιδόσεών τους, στη διαμόρφωση θετικότερων στάσεων και πεποιθήσεων μαθητών και εκπαιδευτικών για τη διδασκαλία των μαθημάτων με τη χρήση της προσέγγισης αυτής, τα πλεονεκτήματα, τις δυσχέρειες, καθώς και τις προϋποθέσεις αποτελεσματικής εφαρμογής της είναι 2,1, από το 2008 έως το 2018. Στην Ελλάδα έχει εντοπιστεί ελάχιστος αριθμός ερευνών ($n=2$) συγκριτικά με το διεθνή χώρο ($n=19$).

Τα είδη των ερευνών που επικρατούν είναι η μικτή και η ποσοτική έρευνα ($n=7$), ακολουθεί η ποιοτική ($n=5$) και η έρευνα δράσης ($n=2$). Ως προς το μέγεθος του δείγματος των μικτών ερευνών, ο συνολικός αριθμός των συμμετεχόντων ανέρχεται στα 881 άτομα, ενώ στις ποσοτικές στα 636 άτομα. Αναφορικά με τις ποιοτικές έρευνες το δείγμα ανέρχεται στα 214 άτομα και ακολουθεί η έρευνα δράσης με 29 συμμετέχοντες.

Ο μεγαλύτερος αριθμός ερευνών που απαντούν στα ερευνητικά μας ερωτήματα την τελευταία δεκαετία έχει πραγματοποιηθεί στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση ($n=12$) και ακολουθεί η δευτεροβάθμια ($n=8$). Επίσης, μία έρευνα έχει διεξαχθεί ταυτόχρονα στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Σχετικά με τη διερεύνηση της συμβολής της διαφοροποιημένης διδασκαλίας στην κινητοποίηση των εκπαιδευόμενων για την κατάκτηση συγκεκριμένων μαθησιακών στόχων και τη βελτίωση των επιδόσεών τους, στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση έχουν μελετηθεί διεθνώς δύο έρευνες, στο μάθημα της Επιστήμης και των Μαθηματικών (Hogan, 2014· Ariss, 2017) και καμία στην Ελλάδα. Επίσης, έχουν μελετηθεί δύο έρευνες που πραγματοποιήθηκαν στις ΗΠΑ, στα μαθήματα των Μαθηματικών η πρώτη και στη Βιολογία η δεύτερη. Σύμφωνα με την πρώτη έρευνα (Westbrook, 2011) η ομάδα πειραματισμού δεν παρουσίασε σημαντικά οφέλη σε σύγκριση με την ομάδα ελέγχου. Επίσης, και στη δεύτερη έρευνα (Bablico, Diack&Lawson, 2017) δε διαπιστώθηκε σημαντική επίδραση της διαφοροποιημένης διδασκαλίας στα μαθησιακά αποτελέσματα των μαθητών. Στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση έχουν μελετηθεί διεθνώς και στην Κύπρο δύο έρευνες, στο μάθημα της Αγγλικής και της Ελληνικής Γλώσσας (Solberg, 2017· Βαλιαντή, 2015). Επίσης, έχουν μελετηθεί τρεις έρευνες που πραγματοποιήθηκαν στις ΗΠΑ, στο μάθημα των Μαθηματικών οι δύο πρώτες, και η τρίτη στο μάθημα της Ανάγνωσης. Η πρώτη (Scott, 2012) κατέδειξε πως μόνο οι μαθητές με υψηλότερη ακαδημαϊκή ικανότητα κινητοποιήθηκαν και κατέκτησαν συγκεκριμένους μαθησιακούς στόχους και βελτίωσαν τις επιδόσεις τους, ενώ οι μαθητές μέσης ικανότητας δεν το έκαναν. Η δεύτερη (Cannon, 2017) κατέδειξε ότι δεν υπήρχε στατιστικά σημαντική διαφορά στα μαθηματικά επιτεύγματα και το είδος της εκπαιδευτικής παιδαγωγικής για τους μαθητές που έλαβαν διαφοροποιημένη διδασκαλία ή παραδοσιακή διδασκαλία. Τέλος, η τρίτη (Boges, 2015) κατέδειξε ότι δεν υπήρξε σημαντική διαφορά στην απόδοση των μαθητών με τη χρήση διαφοροποιημένης διδασκαλίας. Η μάθηση των μαθητών συνδέθηκε με ενδοατομικές διαφορές που δεν έχουν εξεταστεί σε αυτή τη μελέτη, όπως το φύλο, τα κίνητρα των μαθητών, το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο. Η μάθηση των μαθητών δε συνδέθηκε με διδακτική μέθοδο.

Όσον αφορά στη διαμόρφωση θετικότερων στάσεων και πεποιθήσεων, λόγω της διαφοροποιημένης διδασκαλίας, των συμμετεχόντων εκπαιδευόμενων και εκπαιδευτικών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση έχει εξεταστεί σε τρεις έρευνες στα μαθήματα της Επιστήμης (Science), των Μαθηματικών και της Βιολογίας (Hogan, 2014· Ariss, 2017· Pablico, Diack&Lawson, 2017). Επίσης, έχουν εξεταστεί δύο έρευνες που πραγματοποιήθηκαν στις ΗΠΑ σε γλωσσικά μαθήματα, στα Μαθηματικά, την Επιστήμη, τις Κοινωνικές Σπουδές, την Επιχείρηση και την Ειδική Αγωγή (Smith, 2011· Stone, 2012), που αναφέρονται στη διαμόρφωση θετικότερων στάσεων και πεποιθήσεων μόνο των συμμετεχόντων εκπαιδευτικών. Στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση διεθνώς έχει εξεταστεί στο μάθημα της Αγγλικής Γλώσσας (Solberg, 2017) και αναφέρεται στη διαμόρφωση θετικότερων στάσεων και πεποιθήσεων μόνο των συμμετεχόντων μαθητών και στην Ελλάδα έχει εξεταστεί μία έρευνα στην Αγγλική Γλώσσα (Manroudi, 2017) που αναφέρεται στη διαμόρφωση θετικότερων στάσεων και πεποιθήσεων μόνο των συμμετεχόντων εκπαιδευτικών. Τέλος, υπάρχει μία έρευνα διεθνώς (Afurobi, Izuagba, Ifegbo&Opara, 2017) που πραγματοποιήθηκε σε προσχολικές τάξεις και διαπιστώθηκε ότι οι εκπαιδευτικοί δεν ασκούν διαφοροποιημένη διδασκαλία σε αυτό το επίπεδο εκπαίδευσης.

Τα πλεονεκτήματα από την εφαρμογή της διαφοροποιημένης διδασκαλίας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση έχουν μελετηθεί διεθνώς (Stone, 2012· Pablico, Diack&Lawson, 2017· Wenzel, 2017), ενώ στην Ελλάδα δεν έχει εντοπιστεί κάποια έρευνα. Στην πρωτοβάθμια έχει μελετηθεί μία διεθνώς (Puzio, 2012). Επίσης, στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση έχει μελετηθεί διεθνώς μία έρευνα για τα πλεονεκτήματα και τις δυσκολίες από την εφαρμογή της διαφοροποιημένης διδασκαλίας (Hogan, 2014) και στην πρωτοβάθμια έχουν εντοπιστεί διεθνώς δύο έρευνες για τα πλεονεκτήματα και τις δυσκολίες από την εφαρμογή της (Rodríguez, 2012· Maddox, 2015). Ως κυριότερα πλεονεκτήματα αναφέρονται η καθολική συμμετοχή των μαθητών, η επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών, η γνώση και εμπειρία, η εστίαση στη δημιουργία ομάδας μαθητών σε διαφοροποιημένες τάξεις και οι ευκαιρίες των εκπαιδευτικών για αμοιβαία εμπλοκή στην πρακτική της διαφοροποιημένης διδασκαλίας.

Οι δυσχέρειες από την εφαρμογή της διαφοροποιημένης διδασκαλίας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση έχουν μελετηθεί διεθνώς (Ariss, 2017· Smith, 2011), ενώ στην Ελλάδα δεν έχει εντοπιστεί κάποια έρευνα. Στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση έχουν μελετηθεί δύο έρευνες στην Ελλάδα (Xanthou, 2015· Mavroudi, 2017). Στις σημαντικότερες δυσχέρειες καταγράφονται οι εσφαλμένες αντιλήψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με τις βασικές αρχές διαφοροποιημένης διδασκαλίας, ο αυξημένος χρόνος προετοιμασίας, η απαιτητική και επίπονη διαδικασία, η πολύπλοκη εκπαιδευτική στρατηγική, η έλλειψη χρόνου και υλικοτεχνικής υποδομής, καθώς και η μη εξοικείωση των εκπαιδευτικών με τα διαθέσιμα εργαλεία.

Όσον αφορά στις προϋποθέσεις αποτελεσματικής εφαρμογής της συγκεκριμένης προσέγγισης στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση έχουν μελετηθεί τέσσερις διεθνώς (Kiley, 2011· Smith, 2011· Stone, 2012· Wenzel, 2017) και καμία στην Ελλάδα. Στην πρωτοβάθμια έχουν μελετηθεί πέντε έρευνες διεθνώς και στην Κύπρο (Rodríguez, 2012· Βαλιαντή, 2015· Maddox, 2015· McLean, 2010· Puzio, 2012) και μία έρευνα στην Ελλάδα (Xanthou, 2015). Στις σημαντικότερες προϋποθέσεις αποτελεσματικής εφαρμογής της διαφοροποιημένης διδασκαλίας καταγράφονται η συμβολή της θετικής αξιολόγησης στην εφαρμογή της από τους εκπαιδευτικούς, η εξοικείωσή τους με τη συγκεκριμένη διδακτική μέθοδο, η υποστήριξη από το διοικητικό προσωπικό, ο προγραμματισμός, η ενημέρωση και πρακτική εξάσκηση των εκπαιδευτικών στη διαφοροποιημένη διδασκαλία, η επαγγελματική τους ανάπτυξη, η επιμόρφωσή τους, η αλλαγή αναλυτικού προγράμματος σπουδών, καθώς και η ύπαρξη συγκεκριμένου αριθμού μαθητών ανά τάξη.

Τέλος, μία έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο διεθνή χώρο και στην πρωτοβάθμια και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση στα μαθήματα των Μαθηματικών, των Γλωσσικών και των Κοινωνικών Σπουδών και της Επιστήμης, κατέδειξε ότι ο μεγαλύτερος αριθμός ωρών επαγγελματικής εξέλιξης στη διαφοροποίηση της διδασκαλίας σχετίζεται θετικά τόσο με την αποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών όσο και με την αίσθηση πεποιθήσεων αποτελεσματικότητας των εκπαιδευτικών. Επίσης, από αυτή τη μελέτη προέκυψε ότι η αποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών είναι μια σημαντική διάσταση στην εφαρμογή της

διαδικασίας διαφοροποίησης ανεξάρτητα από τη βαθμίδα εκπαίδευσης ή το αντικείμενο διδασκαλίας τους (Dixon, Yssel, McConnell&Hardin, 2014).

6. Συμπεράσματα

Οι περισσότερες έρευνες που απαντούν στα ερευνητικά μας ερωτήματα έχουν εκπονηθεί την τελευταία δεκαετία στο διεθνή χώρο και κυρίως στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, ενώ στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση έχει πραγματοποιηθεί μικρότερος αριθμός ερευνών. Στην Ελλάδα έχουν πραγματοποιηθεί ελάχιστες έρευνες στις δύο βαθμίδες εκπαίδευσης όσον αφορά τη διαφοροποιημένη διδασκαλία.

Η μικτή και η ποσοτική έρευνα, σε σχέση με άλλα είδη ερευνών, επικρατούν για τη διερεύνηση των αποτελεσμάτων της συμβολής της διαφοροποιημένης διδασκαλίας στη βελτίωση του παραγόμενου εκπαιδευτικού έργου. Το δείγμα στις μικτές και ποσοτικές έρευνες ανέρχεται στους 881 και 636 συμμετέχοντες αντίστοιχα.

Στο διεθνή χώρο οι έρευνες που διαπιστώνουν τη συμβολή της διαφοροποιημένης διδασκαλίας στην κινητοποίηση των μαθητών για την κατάκτηση συγκεκριμένων μαθησιακών στόχων και τη βελτίωση των επιδόσεών τους έχουν εντοπιστεί στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση στα μαθήματα των Μαθηματικών και της Επιστήμης, ενώ στην Ελλάδα δεν έχει εντοπιστεί κάποια έρευνα. Στην πρωτοβάθμια έχουν εντοπιστεί στο διεθνή χώρο στα μαθήματα των Μαθηματικών, της Αγγλικής Γλώσσας και στην Κύπρο στο μάθημα της Ελληνικής Γλώσσας. Στην Ελλάδα δεν πραγματοποιήθηκε κάποια έρευνα. Επομένως, προκύπτει η ανάγκη να εξεταστεί η συμβολή της διαφοροποιημένης διδασκαλίας στην κινητοποίηση των εκπαιδευόμενων και στη βελτίωση των επιδόσεών τους στην Ελλάδα και στις δύο βαθμίδες εκπαίδευσης.

Η διαμόρφωση θετικότερων στάσεων και πεποιθήσεων των εκπαιδευτικών ως αποτέλεσμα της εφαρμογής της διαφοροποιημένης διδασκαλίας έχει μελετηθεί και στις δύο βαθμίδες εκπαίδευσης στο διεθνή χώρο και έχουν εντοπιστεί αρκετές έρευνες. Στην Ελλάδα έχει μελετηθεί μία μόνο έρευνα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση στο μάθημα της Αγγλικής Γλώσσας. Για τη διαμόρφωση θετικότερων στάσεων και πεποιθήσεων εκπαιδευτικών και μαθητών ως αποτέλεσμα της εφαρμογής της διαφοροποιημένης διδασκαλίας έχουν μελετηθεί δύο έρευνες στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση διεθνώς στα αντικείμενα της Επιστήμης και των Μαθηματικών. Μία έρευνα μελετά τη διαμόρφωση θετικότερων στάσεων και πεποιθήσεων των μαθητών στην πρωτοβάθμια διεθνώς, στο μάθημα της Αγγλικής Γλώσσας. Άρα, προκύπτει η ανάγκη διεξαγωγής περισσότερων ερευνών στο διεθνή και τον ελλαδικό χώρο και στις δύο βαθμίδες εκπαίδευσης και σε διαφορετικά μαθήματα σε σχέση με τις στάσεις και πεποιθήσεις εκπαιδευτικών και εκπαιδευομένων.

Σχετικά με τα πλεονεκτήματα που απορρέουν από την εφαρμογή της διαφοροποιημένης διδασκαλίας έχουν μελετηθεί αρκετές έρευνες στο διεθνή χώρο, στη δευτεροβάθμια και πρωτοβάθμια εκπαίδευση, ενώ ελάχιστες στην Ελλάδα. Επίσης, σχετικά με τις δυσχέρειες

εφαρμογής της συγκεκριμένης προσέγγισης, έχει εξεταστεί ένας μικρός αριθμός ερευνών στο διεθνή χώρο, στη δευτεροβάθμια και πρωτοβάθμια εκπαίδευση και ακόμη μικρότερος στην Ελλάδα. Συνεπώς, ως προς τη διερεύνηση των πλεονεκτημάτων και των δυσκολιών εφαρμογής της διαφοροποιημένης διδασκαλίας υπάρχει ανάγκη περαιτέρω έρευνας, κυρίως, στον ελλαδικό χώρο και στις δύο βαθμίδες εκπαίδευσης.

Στις προϋποθέσεις επιτυχούς υλοποίησης της διαφοροποιημένης διδασκαλίας έχουν μελετηθεί διεθνώς αρκετές έρευνες στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση και λιγότερες στη δευτεροβάθμια. Στην Ελλάδα έχει εξεταστεί μία έρευνα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Άρα και ως προς τη διερεύνηση των προϋποθέσεων επιτυχούς υλοποίησης της προσέγγισης αυτής προκύπτει η ανάγκη διεξαγωγής περισσότερων ερευνών στο διεθνή και τον ελλαδικό χώρο και στις δύο βαθμίδες εκπαίδευσης.

Επιπρόσθετα, από τα αποτελέσματα της έρευνας προκύπτει, ότι μία μόνο έρευνα στο διεθνή χώρο εξετάζει τη διαφοροποιημένη διδασκαλία και στην πρωτοβάθμια και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση στα γνωστικά αντικείμενα των Μαθηματικών, των Γλωσσικών και Κοινωνικών Σπουδών και της Επιστήμης και αναδεικνύει τα οφέλη για την επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών.

Στους περιορισμούς της παρούσας έρευνας συγκαταλέγονται ο μικρός αριθμός των εξεταζόμενων ερευνών, η έρευνα σε συγκεκριμένες μηχανές αναζήτησης και η εστίαση στα συγκεκριμένα θέματα της διαφοροποιημένης διδασκαλίας.

Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα θα μπορούσαν να αποτελέσουν η διερεύνηση σε θεωρητικό και πρακτικό επίπεδο άλλων ζητημάτων που σχετίζονται με τη διαφοροποιημένη διδασκαλία, όπως είναι οι επιμορφωτικές ανάγκες των εκπαιδευτικών για την εφαρμογή της. Επίσης, η διεξαγωγή συγκριτικών μελετών μεταξύ διαφόρων βαθμίδων εκπαίδευσης για την υλοποίησή της και την επίδρασή της στους μαθητές και εκπαιδευτικούς στο πλαίσιο του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος. Τέλος, προτείνεται η διεξαγωγή εμπειρικής έρευνας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα προκειμένου να διερευνηθούν τα αποτελέσματα της εφαρμογής της προσέγγισης αυτής στους μαθητές αναφορικά με την κινητοποίησή τους και τη βελτίωση των επιδόσεών τους, τις στάσεις και τις πεποιθήσεις μαθητών και εκπαιδευτικών, τα πλεονεκτήματα και τις δυσκολίες, καθώς και τις προϋποθέσεις αποτελεσματικής εφαρμογής της.

7. Βιβλιογραφικές αναφορές

- Afurobi, A. O., Izuagba, A. C., Ifegbo, P. C., & Opara, J. M. (2017). Differentiating Instruction in Early Childhood Care Education: Teachers' Practice. *African Research Review*, 11, (3), 105-114. Doi: <http://dx.doi.org/10.4314/afrev.v11i3.11>
- Ariss, L. (2017). *Differentiated Instruction: An Exploratory Study in a Secondary Mathematics Classroom*. Doctoral dissertation. University of Toledo.

- Βαλιαντή, Σ. (2015) Η διαφοροποίηση της διδασκαλίας σε τάξεις μικτής ικανότητας μέσα από τις εμπειρίες εκπαιδευτικών και μαθητών: Μια ποιοτική διερεύνηση της αποτελεσματικότητας και των προϋποθέσεων εφαρμογής της. *Επιστήμες Αγωγής*, 1, 7-35.
- Βαλιαντή, Σ., &Κουτσελίνη, Μ. (2008). *Εφαρμογή της διαφοροποίησης της διδασκαλίας στις τάξεις μικτής ικανότητας: Προϋποθέσεις και θέματα προς συζήτηση*. Παγκύπριο Συνέδριο Παιδαγωγικής Εταιρείας Κύπρου.
- Βαστάκη, Μ. (2010). Η διαφοροποίηση στη διδασκαλία. *ΕπιστημονικόΒήμα*, 12, 121- 135.
- Bearne, E. (1996). *Differentiation and diversity in the primary school*. London: Routledge.
- Boges, C. (2015). *The Effects of Differentiated Instruction on the Achievement Scores of Struggling Fourth Grade Readers*. Doctoral dissertation. Walden University.
- Κανάκης, Ι.Ν. (2007). *Η εσωτερική διαφοροποίηση της διδασκαλίας και της μάθησης (έννοια, θεωρητική θεμελίωση, επιδιώξεις)*. Εισήγηση στο: Πρακτικά 8^{οο} συνεδρίου του Εκπαιδευτικού Ομίλου Κύπρου «Διδασκαλία σε τάξεις μικτής ικανότητας».
- Cannon, M. (2017). *Differentiated Mathematics Instruction: An Action Research Study*. Doctoral dissertation. University of South Carolina.
- Hogan, M. R. (2014). *Differentiated Instruction in a Standards-Based Middle School Science Classroom*. Doctoral Dissertation. Walden University.
- Kiley, D. (2011). *Differentiated Instruction in the Secondary classroom: Analysis of the level of implementation and factors that influence practice*. Doctoral Dissertation. Western Michigan University.
- Κοσσυβάκη, Φ. (2002). *Κριτική Επικοινωνιακή Διδασκαλία*. Αθήνα: Gutenberg.
- Maddox, C. (2015). *Elementary (K-5) Teachers' Perceptions of Differentiated Instruction*. Doctoral dissertation. Walden University.
- Mavroudi, A. (2017). *Implementing differentiated instruction in the Greek state primary school: Teachers' attitudes and preferred differentiated strategies*. 22nd International Symposium on Theoretical and Applied Linguistics, 372-385. Aristotle University of Thessaloniki.
- McLean, V. (2010). *Teacher Attitude Toward Differentiated Instruction in Third Grade Language Arts*. Doctoral dissertation. University of Southern Mississippi.
- Mulroy, H., &Eddinger, K. (2003). *Differentiation and literacy*. Paper presented at the Institute on Inclusive Education, Rochester.
- Pablico, J., Diack, M., & Lawson, A. (2017). Differentiated Instruction in the High School Science Classroom: Qualitative and Quantitative Analyses. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, 16, 7, 30-54.

- Παντελιάδου, Σ. (2008). *Διδακτικές προσεγγίσεις και πρακτικές για μαθητές με Μαθησιακές Δυσκολίες*. Βόλος.
- Puzio, K. (2012). *Social and organizational influences on literacy differentiation: a mixed methods study*. Doctoral dissertation. Vanderbilt University.
- Rodriguez, A. (2012). *An Analysis of Elementary School Teachers' Knowledge and Use of Differentiated Instruction*. Doctoral dissertation. Olivet Nazarene University.
- Scott, B. (2012). *The effectiveness of differentiated instruction in the elementary mathematics classroom*. Doctoral dissertation. Ball State University Muncie. Indiana.
- Smith, J. (2011). *Differentiated instruction: exploring implementation at the middle level*. Doctoral dissertation. University of Colorado.
- Solberg, M. (2017). *The Differentiated English Classroom. Teachers' approaches to differentiated instruction in group lessons in lower secondary school*. Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιου Όσλο.
- Stone, L. (2012). *The Impact of Professional Development on Classroom Teachers' Use of Differentiated Instruction Strategies*. Doctoral dissertation. University of Rochester.
- Σφυρόερα, Μ. (2004). *Διαφοροποιημένη Παιδαγωγική*. Στο συλλογικό έργο Εκπαίδευση Μουσουλμανοπαίδων με τίτλο Κλειδιά και Αντικλειδιά. Αθήνα: ΥΠΕΠΘ, Πανεπιστήμιο Αθηνών. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:
<http://www.kleidiakaiantikleidia.net/book18/book18.pdf>
- Tomlinson, C.A. (2000). Reconcilable Differences? Standards-Based Teaching and Differentiation. *Educational Leadership*, 58 (1), 6- 11.
- Tomlinson, C. A. (2001). *Διαφοροποίηση της εργασίας στην αίθουσα διδασκαλίας*, μετάφραση Χρ. Θεοφιλίδης, Δ. Μαρτίδου-Φορσιέ. Αθήνα: Γρηγόρη.
- Φύκαρης, Ι. (2013). Η νοηματοδότηση της «διαφοροποίησης» στη διδακτική πράξη: παρουσίαση διδακτικού σχεδιασμού για μαθητές πρώτης σχολικής ηλικίας. Στο Β. Παντελιάδου, Σ., & Φιλίππου, Δ. (Επιμ.), *Διαφοροποιημένη διδασκαλία*, 225- 244. Αθήνα: Πεδίο.
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Westbrook, A. F. (2011, April 25). *The Effects of Differentiating Instruction by Learning Styles on Problem Solving in Cooperative Groups*. Online Submission.
- Wenzel, M. (2017). *Middle School Teacher Beliefs about Classroom Diversity and their Influence on Differentiated Instructional Practices*. Doctoral dissertation. Portland State University.